

Medlemsblad för Svensk-Lettiska Föreningen

Nr 3 (17) 1999, oktober

Ordförande: John Crafoord, tel 08/759 08 19

Redaktion: Rune Bengtsson, Bäckgårdsvägen 39 I, 143 41 VÅRBY,

tel 08/740 42 53, 782 26 37, fax 782 26 41, e-post rune.bengtsson@prv.se

Postgiro 94 86 93-7

Kallelse till medlemsmöte

Onsdagen den 10 november kl 18.00 avhåller föreningen sitt höstmöte.
Lokal är TCO-huset, Grev Turegatan 33.

Program: Ambassadör **Andreas Ådahl** håller ett anförande på temat
"Lettland på väg mot EU"

Sedvanlig förtäring till självkostnadspris.

VÄLKOMNA!

Bäste medlem

Styrelsen har varit på studieresa till Lettland och i detta blad kommer en första rapport därifrån. Bl a finner styrelsen det angeläget att ånyo vädja om bidrag till Röda korsets soppköksverksamhet i Lettland. Vidare berättar John om ett spontant engagemang av föreningen för några norsktalande lettiska studenter på genomresa. Därtill ett resebrev från Barbro Sollbe, chefredaktör för Östersjödjudisk bulletin.

Tack!

Svensk-lettiska föreningen påminner om den improviserade insamlingen med nyckelordet "Soppkök" som föreningen genomförde under vintern 1996-1997. Insamlingen gav nära en kvarts miljon kronor. Föreningen framför sin erkänsla för alla bidrag, stora som små och förmedlar ett TACK från Lettlands Röda kors och från alla som nåtts av hjälpen.

Medlen har i omgångar överlämnats till Lettlands Röda kors (LRK) med anvisning att de skall användas för verksamheten vid soppkök för de mest nödlidande.

Föreningen har erhållit en detaljerad redovisning som granskats. Det är en glädje att kunna meddela att inte ett öre av våra insamlade medel har använts till något annat; varken administration, löner eller resor. Föreningen har vid besök kunnat konstatera en omsorgsfull hushållning vid soppköken. Några av oss har provatit den näringsrika måltiden, som totalt kostat ca 4.10 SEK (=0.30 lats) per portion. Utöver serverade måltider har ett femtiotal särskilt fattiga familjer fått ett litet kontant bidrag för att betala skolmåltid för sina barn. Vidare har en blixtingsats gjorts till familjer på en ort där barn lidit av hunger (svimmat i skolan). På samma sätt har punktinsatser gjorts för bostadslösa vid Rigas bangård och för frigivna fångar.

Detaljerad redovisning av insamlingen samt LRKs redovisning finns vid föreningen.

Vid privata besök i Lettland har föreningens styrelse nyligen funnit att behoven inte minskat i nämnvärd grad. Vi vill därför göra en ny insats för samma ändamål. Vi kommer att använda samma kontakter. Föreningen vågar därför på nytt vädja om ett bidrag till denna soppköksverksamhet som utan någon reducering når de mest behövande. Bidrag mottages på svensk-lettiska föreningens postgirokonto 94 86 93-7. Märk talongen SOPPKÖK.

Med tack och förhoppning.

John Crafoord, ordförande

Styrelsen på studieresa

2-6 september genomförde sju personer ur föreningens styrelse en studieresa till Lettland. Syftet var att uppdatera våra kunskaper om dagsläget i Lettland vad gäller bl a politik, sociala frågor och näringslivsfrågor.

John, Torgny och Rune åkte med kvällsflyget Stockholm-Riga och möttes på flygplatsen av Atis som kommit redan på eftermiddagen. Maija och AnnMari kom med färjan på fredagsförmiddagen och Kerstin anslöt på fredagskvällen.

Fredagen ägnades åt diverse institutioner i Riga. Vi började med Svenska ambassaden där ambassadör Magnusson gav en överblick över hans syn på dagsläget i Lettland. Från ambassaden hastade vi vidare till UNDP – FNs representation i Riga, där dansken Jan Sand Sörensen presenterade de projekt som FN driver i Lettland och även han gav en sammanfattande bild av Lettlands situation och framtid. Vid lunchtid begav vi oss till Lettlands Röda kors där vi efter lite inledande diskussioner lät oss bjudas på soppköklunch i Latgales priekspilseta i östra Riga. Maten smakade utsökt och personalen i soppköket hade verkligen hjärtat på rätta stället. De pengar som vår förening samlade in härom året, och där kungen gjorde ett mycket betydande bidrag, har varit en hörnsten i soppkökets ekonomi. Gissa om vi kände oss välkomna där!

Med någon timmes försening kom vi sedan till Nordiska informationskontoret, där vi träffade den nya danska chefen, Hanne Petersen. Turligt nog hade Torgny inte varit med till soppköket och hade redan gått igenom en del frågor där när vi kom. EUs representationskontor i Lettland var nästa anhalt och där träffade vi ambassadör Weiss. Även han gav sin syn på dagsläget i Lettland.

På kvällen åt vi middag på det hotell i Jurmala där vi bodde. Till middagen hade vi bjudit in representanter för vår lettiska systerförening. Från dem kom Lidijs Treigute och Janis Gedrovics och vi kunde under gemytliga former diskutera gemensamma angelägenheter.

Lördagen började med transport via Limbazi till Valmiera. Där togs vi omhand av stadens "starke man", Karlis Greiskalns som hade lagt upp ett brett program för oss med besök på Vidzemes högskola, konstsolan, invalidföreningen, socialkontoret och sjukhuset. Lunch och middag med

folk från olika delar av stadens verksamheter gav rika möjligheter att knyta kontakter av olika slag.

Söndagen startade med besök på Torgnys gård Ringi och skolan i Blome. Därefter gjorde vi ett kort uppehåll vid Emmaus i Smiltene innan vi drog österut. Via Gulbene, Balvi och Rezekne, där vi passade på att proviantera, tog vi oss till det vackra Ezerzeme – Sjölandet, gränstrakterna mellan Rezeknes och Kraslavas distrikt. Efter misslyckade försök att finna övernattningsmöjligheter i Ezernieki och Dagda, begav vi oss till familjen Ivanovskis i Andrupene där middag väntade och där även nattläger kunde upprättas för hela delegationen. Möjlighet till bad gavs även i den ännu i början av september inte alltför kalla sjön.

Måndagsmorgonen innebar besök på skolan i Andrupene. Eftersom orten ligger i en trakt med blandad lettisk, rysk och polsk befolkning, var vi framför allt intresserade av hur man såg på språkfrågan i skolan. Det svar man gav var att det i deras skola inte finns några speciella problem. Alla barn, även de i rysktalande familjer har gått på lettiskspråkigt dagis innan de börjar skolan. Många rysktalande familjer väljer dessutom att sätta sina barn i lettiska klasser. Vad gäller lärarkåren har det under hela 90-talet skett en process innebärande att när en rysk lärare gått i pension har denna ersatts med en lettisk. Enligt önskemål från skolan kommer vi att arbeta för att hitta svenska vänklasser som eleverna kan brevväxla med. Dessutom kommer vi att försöka få tag på elektriska symaskiner, ett starkt önskemål från skolan som lägger mycket vikt vid undervisning i hemkunskap.

Ett kort besök vid basilikan i Aglona blev enda höjdpunkten längs en rask återfärd mot Riga, där flyg och båt väntade för hemresa. Endast John blev kvar ytterligare nästan en vecka och kommer i ett senare medlemsblad att utveckla sina erfarenheter bl a från Jaunpils och Gulbene.

Rune Bengtsson

Studentbesök på pingstdagen

Föreningen kom av en slump att bli engagerad i ett besök av lettiska studerande på pingstdagen den 23 maj.

Det handlade om en grupp på cirka 30 studerande vid institutionen för nordiska språk, anknuten till universitetet i Riga. Ungdomarna har norska som huvudämne och hade gjort en resa i buss till Norge för att uppleva Syttende Mai i Oslo. De besökte också Bergen. Deras resa var till stor del baserad på medförda sponsrade livsmedel och delvis camping.

På hemresan önskade de se något av Stockholm. Deras enda kontakt råkade vara en bekants bekant, Kenneth Rönquist, som i sin tur vände sig till ambassaden. Där hänvisade man till vår förening.

Gnom Kenneths nära kontakter med Örbykyrkan (pingströrelsen) kunde de lettiska ungdomarna tas emot på pingstdagens förmiddag i kyrkan lokaler. Där kunde de få en uppfräschning efter nattresan samt ett bastant frukostbord. Det var Kenneth och vår ordförande som tillsammans med en dam från församlingen kunde duka upp vad hungriga ungdomar behövde plus en rejäl matsäck för resten av dagen. Det vi bjöd på hade sponsrats av ett par lokala butiker samt genom ett mindre tillskott från Stockholm Västerleds Rotaryklubb. Vår förening bidrog med att dela en dryg mobiltelefonräkning.

De trevliga ungdomarna svarade utan uppmaning för all diskning och uppstädning av lokalerna, och tackade för frukosten med sång!

Sedan gick bussen till Slottsbacken. Där tillstötte en frivillig tolk, Oskars Rode, som gjorde en god nytta, även om vår norska fungerade bra.

Kungl Slottet bjöd på entréavgifter för gruppen och efter en rundvandring kunde ungdomarna bevittna vaktavlösningen. Så gavs tid för olika promenader och för shopping, en rundtur i buss samt eftermiddagskaffe på Fåfången.

Så var det tid att ta adjö vid Frihamnen. Via Tallinn återvände gruppen hem.

John Crafoord

Minnet av Miriam – en reserapport från Liepaja

Ilana Ivanova är ordförande i den judiska församlingen i Liepaja. Den grundades för exakt 200 år sedan och väcktes till liv igen för tio år sedan; det blir dubbeljubileum i år. Som barn såg Ilana en dag i sitt hem i Libau, dagens Liepaja, en bunt foton av nakna människor – män, kvinnor och barn. Vad är det där, frågade hon.

Det är kriget, svarade hennes pappa David Zivcon. – Du skall inte titta på det. Sen försvann bilderna från huset. David donerade dem till ett Holocaust-museum. David hade under en period arbetat hos polisen i Liepaja och där lyckats rädda undan några filmnegativ som skulle ha förstörts. Tack vare honom kunde bilderna publiceras och användas som bevis i rättegångar mot nazister.

Min far hade en lettisk vän som hette Robert Sedols, berättar Ilana. – Under andra världskriget hade de två tillsammans byggt ett gömställe för fyra människor i en källare i Liepaja, intill Sedols mekaniska verkstad. Nazisterna drev ett bageri ovanför gömstället.

- David och hustrun Henne och ytterligare ett judiskt par, Hilda och Michael Skutelsky, försvann ner i denna källare. Och flera kom till. Efter ett par veckor bodde elva personer där.

Från hösten 1943 till maj 1945 var de aldrig utomhus. De hade ett signalsystem till Sedols, som höll dem alla med mat, och de reparerade elgrejor och gjorde andra mekaniska jobb som han sålde.

Ilanas åttaåriga kusin Miriam hade kommit från sin hemstad Paris för att träffa sina farföräldrar. Det var just vid den tid då läget blev så kritiskt att David och Henne måste gå ner i gömstället.

Hon var en så rar och duktig flicka. Hon talade fyra språk och alla älskade henne. Pappa trodde inte att ett barn skulle klara att bo i den där källaren, så hon fick stanna med en äldre släkting – och gick under. I hela sitt liv kände pappa, att han orsakat hennes död genom att inte ta med henne till gömstället...

Miriam's syster Nadine är idag författare i Frankrike och skriver om antisemitism.

*

I sanddynerna i Shkedes utanför Liepaja, och även i Östersjön därintill, multnar kvarlevorna efter 10 000 – 12 000 judar som mördades just där vid stranden. Man valde med förkärlek sandmark för avrättningsplatserna; den är ju lätt att gräva i. Totalt dödades 25 000 judar i Liepaja, varav 9 000 från orten. En del hade fraktats dit från andra länder. I många år spolades ben in på sandstranden från havet. Vid det ryska minnesmärket på platsen låg, våren 1999, människoben i en liten trave.

Alldeles intill ligger det inte så lilla samhälle som var den ryska militärförläggningen, med bostäder för 25 000 – 30 000 personer. Den sovjetiska ubåt som fastnade utanför Karlskrona hade kommit härifrån.

Liepaja bombades 1945 både av Tyskland och Ryssland, vilket inte minst drabbade den judiska befolkningsgruppen. Liksom på andra håll i Lettland hade den före kriget varit ganska stor. I staden fanns tolv synagogor/bönehus, varav två stora. Ingen finns kvar.

*

Ilana är marknadschef för det svenskägda Hotel Amrita i Liepaja, ett elegant, nyuppfört konferenshotell som ligger granne med stadens ishall. Ägarna driver en fraktklinje mellan Karlsahamn och Liepaja och har också intressen i virkesbranschen. Christofer Tham var controller i vikresfirman innan han blev hotellchef för ett par år sedan.

Än går hotellet inte med vinst, säger han. Men man ser att det händer saker i Liepaja. Och den största insats jag gjort för hotellet var att anställa Ilana.

*

Det judiska församlingshuset, en 1700-talsbyggnad i stadens centrum, har återlämnats till församlingen, fast förstås i ett bedrövligt skick. Det "nationaliserades" 1940 och användes under sovjetepoken som kontor. Bottenvåningen hyrs ut till en fruktaffär och en liten servering – det ger några slantar till driften.

Staten lägger beslag på sådana fastigheter som ingen gör anspråk på, påpekar Ilana. Vi försöker få lite av dessa pengar för att rusta upp vårt församlingshus.

Det är i bruk varje dag i veckan. Pensionärsklubb, ungdomsgrupp, en förening för unga familjer, söndagsskola, judiska studiecirklar, en grupp "socialarbetare" som tar sig an de mest behövande – detta för en församling med 300 medlemmar. Alla är frivilligarbetare. Styrelsemöte med Ilana varje söndag.

Mest ägnar vi oss åt de gamla och åt de unga. Inte så många medelålders kommer. De har inte tid. De måste tjäna pengar.

Av de gamla finns 20 som inte kan lämna sin bostad och 45 som lever i direkt armod. Man stöder med mat, kläder, mediciner o d. De som inte kan komma till centret får matleveranser 4-5 gånger i veckan.

Vi har två läkare som hjälper oss. Ibland kan vi betala dem litet. Men när en av våra pensionärer behövde opereras, kunde vi inte få ihop de 100 lat som det kostade. Det blev ingen operation. Och hyra och värme har blivit dyrt. Om man inte kan betala hyran, kan man drivas ut ur den bostad man haft i ett halvt sekel...

Det handlar inte bara om socialt arbete utan också om att återfå sin halvt eller helt utplånade judiska identitet. Och att överföra kultur och traditioner till barnen.

Barnen som kommer hit är mellan sju och tretton år. De lär sig främst hebreiska men också t ex judiska danser och sånger. Vi skall lära barnen att vara stolta över att vara judar. Länges har man fått smyga med sin judiska härstamning.

Genom söndagsskolan och annan barnverksamhet når man även barnens föräldrar. Dessutom drar barnen andra barn med sig.

Många barn kommer från svåra förhållanden. Fattiga människor är deprimerade, modlösa. Vi vill inte att barnen ska bli så. En unge kom till söndagsskolan som treåring, med sin äldre bror. Det fanns ingen barnpassning hemma. Han växte praktiskt taget upp i församlingshuset.

*

Östersjöjudiskt forum/Baltic Jewish Forum är en svensk organisation med säte i Stockholm. Den fokuserar på socialt, medicinskt, materiellt och kulturellt stöd till judar i Östersjöregionen (f d Sovjet), ofta i samarbete med svenska och internationella hjälporganisationer. Kulturutbyte och andra former av samverkan är en viktig del av verksamheten. Parallellt med detta bekämpas alla former av antisemitism.

Genom Östersjöjudiskt forum har under flera somrar 12-15åriga judiska barn från de baltiska staterna och även från Kaliningrad beretts möjlighet att delta i sommarläger i Stockholms skärgård, tillsammans med svenska judiska jämnåriga. Barnen hämtas och lämnas i Baltikum. Sommaren 1998 inbjöds även en kvartett pensionärer från Lettland till seniorläger på samma ställe, Glämsa på Vaddö, en donation till judiska församlingen i seklets början. Det blev oerhört uppskattat. Under våren 1999 planeras för en ny grupp barn och en ny grupp seniorer, samtliga från Lettland. Kostnaderna är stora, men vårt forums medlemmar och sympatisörer brukar ställa upp generöst.

Östersjöjudiskt forum nås under adress Box 5053, 102 42 STOCKHOLM, tel 08-664 53 38, fax 08-664 05 91. Medlemsavgift 150 kr, pg 85 29 50-5, bg 5036-6822.

Barbro Sollbe, chefredaktör för Östersjöjudisk bulletin
